

XҒТАР 01.04.01
Ғылыми мақала

<https://doi.org/10.32523/2616-7174-2025-151-2-23-32>

Ақпарат кеңістігін қалыптастырудағы кітапхананың рөлі

Н.Б. Денгельбаева

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

(E-mail: dengelbaeva83@mail.ru)

Аңдатпа. Мақалада кітапхананың заманауи ақпараттық кеңістікті қалыптастырудағы рөлі мен қоғамдағы орны, ақпараттық ресурстардың цифрлық жүйелендірілуі, үлкен деректердің кітапхана тұтынушыларының қабылдауына тигізетін әсері мен ақпарат кеңістігі ұғымы кеңінен талданады, сонымен қатар ақпараттық кеңістік ұғымы, оның құрылымы, қызметі, сондай-ақ қазіргі кітапхананың ақпарат кеңістігінің біртұтас маңызды құрамдас бөлігі ретіндегі ерекшелігі және өзекті мәселелері талданады. Кітапхана тек ақпарат ресурстарын сақтаушы ғана емес, сонымен қатар білім тарату, цифрлық сауаттылықты арттыру және ақпараттық мәдениетті қалыптастырушы орталық ретіндегі функциялары талданады. Кітапхана қызметі аясында ұсынылатын ақпарат түрлерін бірнеше құрамдас бөлікке бөліп қарастыруға болады. Олардың қатарына қолжазбалар, кітаптар, түрлі баспа өнімдері және сан алуан электрондық ақпарат көздері жатады. Заманауи ақпараттық технологияларды кітапхана қызметіне енгізу тек қызмет көрсету шеңберін ұлғайтып қана қоймай, сонымен қатар қазіргі заманғы мәдени және әлеуметтік институт ретіндегі ұстанымын едәуір нығайтатын, қазіргі уақытта кітапхана көпфункционалды мәдени-әлеуметтік мекеме екендігі анықталып және әлемдік ақпараттық кеңістіктің қоғамдағы орны, рөлі, ерекшеліктері мен маңызды тұстары сипатталады. Кітапханадағы жаңа заманауи мүмкіндіктер: ашық қол жетімділік, ашық лицензиялар, электронды коллекциялардың көбеюі, ақпараттық мәдениет пен цифрлық сауаттылық мәселелері де қарастырылады.

Түйін сөздер: ақпараттық технология, кітапхана, электронды коллекция, қолжазбалар, әлеуметтік институт, ақпараттық мәдениет, цифрлық сауаттылық.

Кірісіне

Ақпараттық кеңістік қоғамда өздігінен қалыптаспайды, ол әлеуметтік кеңістіктің ажырамас элементі ретінде қарастырылады. Сондықтан бұл ұғымды түсіну үшін алдымен “әлеуметтік кеңістік” түсінігіне тоқталған жөн. Аталған терминнің ғылыми негізін қалаған және оны алғаш жүйелеген француз социологы – Пьер Бурдьё [1].

Ол «әлеуметтік кеңістікті» зерттеу объектілерінің күйлері арасындағы үйлестіру тәсілдері ретінде көрінетін белгілі бір қатынастарды білдіретін форма ретінде қарастырады. Бұл форманың мазмұны зерттелетін әлеуметтік құбылыстар мен процестердің жоғарылығын айтады, олардың сипаты әлеуметтік кеңістіктің негізгі қасиеттерін анықтайды. Ақпарат кеңістігін қалыптастыруда кітапханалардың рөлін зерттеу жұмысында үш негізгі мәселелеріне тоқталып өтуге болады.

Бірінші мәселе кітапхана қорындағы ақпарат көздерін басқару, сауатты түрде сақтау және оқырман қауымға ұсыну және ашық қол жетімділік мәселесі болып отыр. Кітапхана қорын цифрландыру, оқырмандарға беретін тиімділігін қарастыру, сондай-ақ ғаламтор платформаларындағы іздеу жүйелері мен функцияларын қолдану аспектілері қарастырылады.

Екінші мәселе кітапхана кадрлар мен тұтынушылардың цифрлық сауаттылығы және ақпараттық мәдениетін арттырудағы кітапханалардың орнын анықтау болып табылады. Бұл мәселе кітапханалардың онлайн Осапасын зерттейді.

Үшінші мәселе кітапхана қызметіндегі инновациялық үрдістер, заманауи ақпараттық технологиялар, цифрлық трансформация, кітапханалық-автоматтандырылған бағдарламалар, онлайн қызметтер, электрондық ашық қорлар, мәліметтер базалары т.б. көптеген әдістер мен құралдарды қолдануын қамтиды.

Осы аталған мәселелер зерттеу жұмысында ақпараттық кеңістікті қалыптастыруда кітапхананың рөлін кеңінен түсіндіреді.

Әлеуметтік кеңістік құрылымы екі құрамдас деңгейден тұрады. Оның алғашқысы – нақты өмірде әрекет ететін әлеуметтік қатынастардың объективті жүйесі ретінде сипатталса, екіншісі – индивидтердің қоршаған әлем жайлы субъективті танымдары мен қабылдауларынан тұрады. Бұл кеңістікте әрекет етуші әлеуметтік агенттер – яғни жеке тұлғалар – өздерінің әлеуметтік тәжірибелері негізінде кеңістік құрылымына тікелей әсер етіп, оның динамикалық өзгерістеріне себепші болады.

Зерттеу әдістері

«Ақпараттық кеңістік», «цифрлық сауаттылық», «ақпараттық мәдениет» ұғымдарының теориялық негіздерін ашу, кітапхана ісіне қатысты заманауи ғылыми көзқарастар мен тұжырымдамаларды жүйелеу, үлкен деректер (Big Data) және олардың кітапхана қызметінің әсерін түсіндіруде теориялық әдістер қолданылды. Бұл әдіс кітапханалық ұғымдардың мағынасын талдап, теориялық базасын қалыптастыруға көмектесті.

Ресей кітапханаларының тәжірибелеріне сүйене әрі салыстыра отырып, ортақ тенденциялар мен ерекшеліктерді анықтауда, цифрлық кітапханалардың даму деңгейін бағалауда салыстырмалы әдіс пайдаланылды.

Зерттеу жұмысының әдістері талдау, синтез, тарихи-мәдени тәсіл әдістерін, сондай-ақ зерттеу түрлерінің сандық, әрі сапалық әдістерін де қамтиды. Аталған әдістердің барлығы кітапхананың қоғамдағы рөлін, оның атқаратын түрлі қызметтері мен көпшілік қауымға, қоршаған ортаға әсерін, оның ішінде ақпараттық технологиялармен байланысты жаһандық өзгерістер негізінде жан-жақты қарастыруға мүмкіндік береді.

Әдебиетке шолу

Қазіргі заманғы қоғамда кітапханалардың атқаратын қызметтері жаңа технологиялардың дамуы мен жаһандану үдерісімен тығыз байланыста дамып келеді. Кітапханалардың негізгі міндеттерінің бірі – қордағы материалдарды сақтау және оқырманға қолжетімді ету болып табылады. Бұл функциялар бүгінде ақпаратты сақтау мен таратудың заманауи тәсілдері арқылы жүзеге асырылады.

Осыған орай, кітапхана дәстүрлі және сандық ресурстарды сақтаушы ретінде маңыздылығы айқындалады. Төменде берілетін әдеби шолуда ақпарат кеңістігін қалыптастырудағы кітапхана рөлдерінің түрлі аспектілері мен сондай-ақ, ақпараттық мәдениет, цифрлық сауаттылық мәселелері де қарастырылады.

Осы тақырыпты зерттеуде көптеген зерттеуші ғалымдардың пікірінше «Кітапхана – ақпарат пен қоғамды байланыстыратын дәнекер» ретінде көрсетеді. Кітапхананың басқа да ақпараттық мекемелерден өзгешелігі – ақпараттың қол жетімділігі мен ашық түрде пайдалануы мен ақпарат таратудың заманауи технологияларын пайдалануды ұсына алады.

Г.Ф. Гордукалова цифрландыру кезеңінде кітапханалық ақпараттық орталықтар әлеуметтік мәртебесі мен географиялық орнына қарамастан, жер жаһанның тіршілігі үшін ақпаратқа қол жеткізуді қамтамасыз ете отырып, ақпараттық теңсіздік мәселесін шешуде маңызды рөл атқаратынын атап көрсетеді [3].

М.В. Маслакова мен И.В. Толстоухованың еңбектерінде заманауи кітапхананың басты міндеттерінің бірі цифрлық сауаттылық пен ақпараттық мәдениетті қалыптастыру болып табылады. Сондай-ақ, ақпарат көздерін тиімді іздестіру, талдау және тарату дағдыларын дамытуға ықпалын тигізеді, бұл әсіресе үлкен деректер дәуірінде маңызды болып саналады. Халықтың ақпараттық жаңа технологиялармен дұрыс жұмыс істеуін, дереккөздерді сыни тұрғыдан бағалауын және түсіну қабілетін жақсартуын түсінуді үйрететін маңызды орталықтар екенін көрсетеді [4].

В.В. Матвеевтың, Д.Н. Грибковтың, И.С. Ефименконың мақаласында бүгінгі кітапхананың ақпаратты іздеу және жеткізу қызметтерін оңтайландыру үшін инновациялық технологияларды (мысалы жасанды интеллект және машиналық оқыту) қолданумен сипатталатынын көрсетеді [5].

Бұл ақпараттық ресурстардың қолжетімділігімен сапасын көтеруге және тұтынушы тәжірибесін жақсартуға көмектеседі.

Дәстүр бойынша кітапхана білім мен деректердің ұзақ мерзімді сақталуын қамтамасыз ете отырып, мәдени мұра мен ақпараттық ресурстарды сақтауда орны ерекше екендігі ескеріледі. Кітапхана ресурстары цифрландырылған жағдайда, цифрлық

деректерді архивтендіру мен сақтаудың маңыздылығы арта түседі. Кітапханалар цифрлық архивтендіруде кітапханалық-ақпараттық орталық ретінде маңызды роль атқарады, тарихи, мәдени және ғылыми материалдарды электронды түрде сақтайды, бұл функциялардың басты мақсаты болашақ ұрпақ үшін рухани мұра мен құндылықтарымызды сақтауға көмектеседі деген ой, тұжырымдама еңбектерінде беріледі.

Зерттеу нәтижелері және талқылау

Бүгінгі күні кітаптың қадір-қасиеті сақталып, мәртебесі өзінің қарқынымен дамып келеді, жас ұрпақ электронды оқуға көшті.

Осыған байланысты электрондық және баспа форматындағы ақпараттық ресурстардың пайдаланушыға әсерін салыстыру мақсатында салыстырмалы талдау әдісі қолданылды. Зерттеу нәтижелері ақпараттың тез қабылдануы адамның психикалық үдерістеріне жағымсыз ықпал етуі мүмкін екенін көрсетті. Бұл, ең алдымен, интеллектуалдық белсенділіктің төмендеуіне, есте сақтау қабілетінің, сөйлеу және коммуникативтік мүмкіндіктердің әлсіреуіне алып келеді, жалпы психикалық бейнелердің қалыптасу сапасын нашарлатады. Осы орайда, электрондық мәтіндермен салыстырғанда, баспа кітаптарының бірқатар артықшылықтарға ие екені анықталып отыр. Бұл оны білім алудың сенімді көзі ретінде маңыздылығын арттыра түседі.

Баспа кітаптарының тиімді тұстары: ең алдымен басылған кітаптардың сыртқы мұқабасы мен форматы, ол оқырмандар үшін қолайлы болуы қажет, сонымен қатар дәстүрлі кітап оқу есте сақтау қабілеттерін жақсартады.

Жаңа ақпараттық технологиялардың дамуы мен енгізілуімен компьютерлер, планшеттер, смартфондар немесе оқырмандар оқи алатын баспа кітаптарының электрондық нұсқалары кеңінен қолданылады. Бүгінгі күні электронды кітаптар дәстүрлі баспа басылымдардан гөрі сұранысы жоғарырақ, өйткені оқырманның уақытын тиімді пайдалануына, әрі ресурстарға қашықтықтан қол жеткізуіне ыңғайлы. Сонымен қатар барлық электронды ақпарат құралдары сияқты, электронды кітаптардың да оң және теріс жақтары бар екенін ерекше атап өткен жөн.

Қазіргі заманғы оқырмандар ұялы құрылғылармен, GSM және Wi-Fi модульдерімен қамтамасыз етілген, бұл оларға интернеттегі түрлі платформалар арқылы жаңа әдебиеттерді жедел іздеп тауып, сатып алып, бірден жүктеп алу мүмкіндігін береді. Сонымен қатар, олар мерзімді басылымдардың электрондық нұсқаларын автоматты түрде жазылым арқылы ала алады. Алайда, электронды кітаптардың да бірқатар кемшіліктері бар екенін атап өткен жөн. Бұл форматтың басты әлсіз тұстары – олар электрондық құрылғылардың техникалық шектеулеріне тікелей тәуелді: мысалы, сыртқы факторларға сезімталдық, бағдарламалық қамтамасыз етуді жаңарту қажеттілігі, үйлесімділік мәселелері, қосымша жады карталарын сатып алу және құрылғының энергия ресурсын үнемі қадағалау қажеттігі. Сондай-ақ, зерттеушілер электронды кітаптардың психологиялық тұрғыда да кемшіліктері бар екенін алға тартады. Көптеген оқырмандар үшін, әсіресе аға буын өкілдері үшін, дәстүрлі кітапты қолға алып оқу – ерекше эмоциялық және танымдық тәжірибе болып табылады. Кітап беттерін парақтап

ашу, типографиялық бояудың иісін сезіну, қанша беттің оқылғанын және қанша қалғанын көру өте әсерлі. Баспа кітаптарын оқу оқырман қауымға осыншама ләззат сыйлап, әсер беретінін біле тұра электрондық кітаптардың кемшіліктеріне қарамастан, қазіргі өскелең ұрпақ е-кітапқа таңдау жасайды.

Сонымен, қазіргі ұрпақжаңа ақпараттық технологиялардың мүмкіндіктерін таңдайды. Өйткені, электронды ақпарат құралдары кітапты 5бүгінгі күнге дейін ескірген ақпараттық құрылым ретінде жоққа шығармайды немесе жойылмайды деген пікір қалыптасады.

Қазіргі цифрлық және «үлкен деректер» дәуірінде кітапханада шартты түрде ратификациялау миссиясы деп аталатын тағы бір маңызды миссия тұр. Бұл мәтінді цифрландырғаннан кейін «үлкен деректер» технологияларын қолдану ақпарат алудың және онымен жұмыс істеудің жаңа деңгейіне шығуға мүмкіндік беретіндігінде көрінеді.

Қазіргі кезеңде еліміздегі және жаһандық ауқымдағы кітапханаларда жинақталған ақпаратты жүйелеу мен ратификациялау үдерісі – біртіндеп жүзеге асырылып келе жатқан ұзақ мерзімді үрдіс болып табылады. Бұл бағытта жаңа технологияларды енгізу, электрондық кітапханаларды дамыту, материалдық-техникалық базаны жетілдіру, сынды шаралар жүзеге асырылуда. Сонымен қатар, жоғары сапалы ақпараттық ресурстарды бағалай алатын кәсіби библиографтар мен ақпараттық сала мамандарының тапшылығы өзекті мәселелердің бірі ретінде қарастырылып отыр. Ақпараттық қызметтердің сенімділігі, толықтығы, өзектілігі мен объективтілігі – бүгінгі ақпараттық қоғам талабына сай негізгі көрсеткіштерге айналған.

Жалпы алғанда, ақпараттық ғасыр жағдайында кітапхана тек мәдени-әлеуметтік институт ретінде ғана емес, сонымен қатар біртұтас ақпараттық кеңістіктің құрамдас бөлігі ретінде маңызды рөл атқаруда. Осыған орай, қазіргі заман кітапханасы уақыт талабына сай бейімделіп, кең ауқымды оқырман қауымының сұранысы мен құндылықтарына жауап беретін жаңа жұмыс түрлерін енгізуге міндетті.

Цифрландыру бастамалары, цифрлық зерттеулер және әлеуметтік желі қазіргі уақытта ғалымдар бұрын-соңды болмаған ауқымда деректердің үлкен көлеміне қол жеткізе алатын жағдайды тудырды, бұл ақпаратты іздеу, сақтау және өңдеу саласындағы жаңа зерттеу мүмкіндіктеріне әкеледі. Ақпаратқа, цифрландыруға, үлкен деректерге қатысты «Цифрлы Қазақстан» (2018-2022) сияқты мемлекеттік бағдарламалар тек экономикалық саланың ғана емес, ғылымның, техниканың, білім саласы мен мәдениеттің де дамуына зор үлесі бар.

Зерттеу жұмысында цифрлық ортада кітапхана маңыздылығы атап өтілді және ақпараттық қоғамдағы орнына сипаттама берілді. Кітапхана тек ақпарат сақтайтын қойма ретінде қарастырмай, сонымен қатар ақпараттық ресурстарға қол жетімді мәдени, білім ошағы бола отырып, ақпараттық кеңістікті қалыптастырудың маңызды компоненттеріне айналғанына көз жеткізе аламыз. Цифрлық трансформация жағдайында, деректер көлемі айтарлықтай шарықтаған кезде, кітапхана орталықтары ақпаратты ұйымдастырып сақтауда және таратуда шешуші рөл атқарады.

Электрондық кітапхананы, мәліметтер базасын, ашық цифрлық мұрағаттарды, ойлайн-ресурстарды құру, цифрлық платформалар ақпарат көздерін кең аудиторияға

қол жетімді етуге мүмкіндік береді. Бұл процесс оқырмандар үшін өте тиімді, кітапхананың географиялық мекен-жайына қарамастан қажетті материалдарын табуын оңтайландыратын ашық ақпараттық кеңістіктің қалыптасуына ықпал етеді [7].

Сонымен қатар, кітапхана халықтың ақпараттық мәдениетімен цифрлық сауаттылығын арттыруда маңызды рөл атқаратынын атап өткен жөн.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасы кітапханаларының дамуында қазіргі қоғам деңгейінен айтарлықтай артта қалушылық сезіледі, сондықтан қазіргі күні кітапхананың беделін арттыру үшін мемлекет тарапынан қолдау қажеттілігі туындап отыр.

Интернет арқылы электрондық кітапханаға қол жеткізгенімен дәстүрлі кітапханамен салыстырғанда біраз кемшіліктерге ие. Онда кітапханашылар, формулярлар немесе қайтару мерзімі, кітапханашыдан бетпе-бет кездесіп, кеңес алу, әдеби жанрлары жөнінде пікір алмасу т.б. процесстерді іске асыра алмайды. Жалпы айтқанда оқырмандардың кітапхана ғимаратына келуі азаяды, бұр процесс кітапхана қызметіне нұқсан келтіреді.

Электронды кітапхананы пайдалану қазіргі қоғам үшін өте тиімді болып отыр, өйткені үйден шықпай-ақ, аз уақыт ішінде қол жеткізуге болатын ресурстардың қоймасы [8].

Қазіргі таңда қоғамдағы кітапхананың қызметі қандай?

Кітапхана тек ақпарат пен білім көзін жинақтайтын орта ғана емес, сонымен қатар мәдени мұраны сақтап, насихаттайтын мекеме ретінде мұражай қызметін де атқарып келеді. Алайда, әлі күнге дейін көпшілік арасында оны тек кітап қоры сақталатын орын ретінде қарастыру тенденциясы сақталған.

Заманауи қоғаммен бірге кітапхана үнемі дамып, ілесіп отыруы қажет, кітаптарды тек сақтап және тарату функциясы жеткіліксіз. Қазіргі қоғамның ағымымен, жылдам қарқынмен оқырман сұранысын орындау қажет және оқырман қауымға тек кітаптар ғана емес, басқада мотивациялық, рухани әсер бере алатындай шараларды жүзеге асыру қажет болып отыр.

Қазіргі кезеңдегі ақпараттық қоғамда кітапханаларға қойылатын талаптар айтарлықтай өзгеріп, оқырмандардың да сұранысы артып келеді. Қоғамдағы әлеуметтік және технологиялық өзгерістер кітапхана қызметінің құрылымы мен мазмұнына тікелей ықпал етуде. Бұл жағдай кітапханалық еңбектің бағытын, ресурстарды пайдалану тәсілдерін және кітапхана кеңістігінің аясын жаңаша қарастыру қажеттілігін туындатып отыр. Дәстүрлі кітапханалардың шекаралары жойылып, қызмет көрсету жүйесі нақты кеңістіктен виртуалды ортаға көше бастады.

Заманауи кітапхана тек өз қорын ұсынумен шектелмей, өзге мекемелердің ресурстарына қол жеткізуді қамтамасыз етеді, сонымен қатар интерактивті сипатқа ие болып, ішкі қорларын цифрлық форматқа көшіру арқылы жаһандық желіде өзге кітапханалармен ықпалдасуға мүмкіндік береді. Осы үдерістер аясында кітапханааралық абонементтерді кеңейту, цифрлық платформалар арқылы ақпараттық ресурстарды біріктіру және кітапхана қызметін жаңғырту – замана талабы болып отыр.

Бұндай қоғамдағы өзгерістер мен талаптар кітапхана қызметін жандандырып, кітапханааралық абонементтер мен кітапхана ресурстарын жинақтайтын цифрлық платформаларды дамыта түседі.

Қорытынды

Жаңа технологиялардың қарқынды дамуы кітапхананың қоғамдағы орны мен беделін біршама арттырып отыр. Қазіргі таңдағы кітапхана тек ақпарат көздерін сақтап, ұсынатын мекеме ретінде қарастырылмайды, сонымен қатар ақпарат кеңістігінің ажырамас бөлшегі.

Кітапхана қызметіндегі цифрландыру жүйесінің дамуы мен үлкен деректердің ене бастауы кітапхана функцияларын кеңейтіп, оның ақпаратты сақтаушы ғана емес, таратушы және өңдеуші орталық ретіндегі бірнеше қызмет бағыттары да қарастырылды.

Зерттеу мақаласында кітапхана оқырмандардың сұранысын қанағаттандырып қана қоймай, ақпараттық сауаттылықты арттыру, цифрлық ресурстарға қолжетімділікті қамтамасыз етуі, сондай-ақ тұтынушылардың ақпаратпен жұмыс жасау қабілетін дамытудағы маңызы анықталды. Сонымен қатар, дәстүрлі оқу мен қазіргі электронды оқулардың ерекшеліктері, жетістіктері мен кемшіліктері салыстырмалы түрде талданды.

Болашақта кітапханалардың қоғамдағы байланыстырушы ақпараттық көпір ретіндегі рөлін нығайту үшін цифрлық инфрақұрылымды жетілдіру, қызметкерлердің IT-біліктілігін арттыру және пайдаланушылармен интерактивті қарым-қатынас орнату аса маңызды. Осылайша, кітапхана – ақпараттық қоғам мен білімді ұрпақ қалыптастыру жолындағы негізгі стратегиялық институттардың бірі екендігі дәлелденді.

Цифрлық сауаттылық және ақпараттық мәдениет қазіргі қоғамдағы маңызды дағдылардың бірі болып табылады. Кітапхана осы дағдыларды дамытуда үлкен рөл атқарады.

Сонымен кітапхана ақпараттық кеңістікті құруда ресурстарды басқарудың тиімді орталығы болып табылады, олардың қызметі цифрлық сауаттылықты арттыру мен ақпараттық қоғамды дамыту үшін шешуші фактор болып табылады.

Кітапхана беделі күн сайын артып келеді, тек кітап сақтайтын мекеме емес, сонымен коворкинг орталықтары ретінде адамдардың демалыс орындарына айналып келеді.

Сондай-ақ, әлеуметтік институт ретіндегі бірнеше функцияларын атап өтуге болады. Білім мен ақпараттың қолжетімділігін қамтамасыз етеді, халықтың ақпараттық сауаттылығын арттыру функциясы, мәдени мұрамызды сақтап тарату, әлеуметтік интеграция мен даму, ғылыми зерттеулер мен инновациялар, ғылыми трансформация және жаңа технологиялар осы аталғандар негізгі функциялардың бірі болып табылады.

Қорытындылай келе, кітапхана мекемелері қандай дәуір болмасын өзінің қоғамдағы маңыздылығы мен орнын жойған емес. Жоғарыда аталған функцияларын ескере отырып, қоғамдағы орны мен маңыздылығын арттыру үшін мемлекет тарапынан қолдау қажет болып отыр.

Әдебиеттер тізімі

1. Бурдые П. Социология социального пространства. Пер. франц.; отв. ред. перевода Н.А. Шматко. – М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алетейя, 2007. – 288 с.
2. Матвеев В.В., Грибков Д.Н., Ефименко И.С. Возможности применения генеративных нейросетей в обучении библиотекарей для повышения качества их подготовки. Научно-

методический электронный журнал «Концепт». – 2024. – №04. – С.65-85. DOI: 10.24412/2304-120X-2024- 11044

3. Гордукалова Г.Ф. Анализ информации: технологии, методы, организация: учеб.-практ. пособие. – СПб.: Профессия, 2009. – 512 с.

4. Маслакова М.В., Толстоухова И.В. Библиотечно-информационная педагогика в структуре современного библиотечно информационного образования. Вестник Томского государственного университета, культурология и искусствоведение. – 2021. – № 43. – С. 298-304.

5. Матвеева И.Ю. Креативный менеджмент в библиотеке: учебно- практическое пособие. – М.: Литера, 2012. – 144 с.

6. Фрэнкс Б. Укрощение больших данных: как извлекать знания из массивов информации с помощью глубокой аналитики. Билл Фрэнкс; пер. с англ. Андрея Баранова. – М.: Манн, 2014.

7. Kolbayev N., Tuyenbayeva K., Seitimbetova D., Apakhayev N. From the journal Preservation, Digital Technology & Culturehttps. DOI: 10.1515/pdtc-2024-0001

8. Современная библиотека: от идеи к реализации: методические рекомендации. Иркутская областная государственная научная библиотека им. И.И. Молчанова Сибирского; сост.: Ю.А. Ефремова, А.С. Гусева. – Иркутск: ИОГУНБ, 2020. – 74 с.

Н.Б. Денгельбаева

Казахский национальный университет имени аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Роль библиотек в формировании информационного пространства

Аннотация. В статье анализируется роль современной библиотеки, которая занимает важное место в формировании информационного пространства общества. В работе рассматриваются ключевые аспекты цифровой систематизации информационных ресурсов, влияние технологий обработки больших данных на библиотечную сферу, а также структура, функции и особенности информационного пространства как среды функционирования библиотек. Библиотека анализируется не только как хранилище знаний, но и как активный центр распространения информации, повышения цифровой грамотности и развития информационной культуры населения. Освещаются основные типы информационных ресурсов, с которыми работает современная библиотека: рукописи, печатные издания, книги, а также различные формы электронных медиаресурсов. Интеграция информационно-коммуникационных технологий в библиотечную деятельность способствует не только расширению спектра предоставляемых услуг, но и упрочению позиции библиотеки как значимого культурно-социального института. В результате библиотека предстает как многофункциональное учреждение, играющее важную роль в глобальном информационном пространстве и удовлетворяющее современные требования цифрового общества. Также будут рассмотрены новые современные возможности библиотеки: открытый доступ, открытые лицензии, распространение электронных коллекций, информационная культура и цифровая грамотность.

Ключевые слова: информационная технология, библиотека, электронная коллекция, рукописи, социальный институт, информационная культура, цифровая грамотность

N.B. Dengelbayeva

Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

The role of libraries in shaping the information space

Abstract. The article analyzes the role of the library in the formation of the modern information space and its place in society, the digital systematization of information resources, the impact of big data on library activities, as well as the concept of information space, its structure, function, as well as the specifics and actual problems of the modern library as a single important component of the information space. The functions of the library as not only a keeper of information resources, but also a center for disseminating knowledge, increasing digital literacy, and forming an information culture are analyzed. Several components of the types of information in the activities of the library are considered, which today include manuscripts, books, and other printed publications, as well as all kinds of electronic media. The introduction of new information technologies in the activities of the library not only expands the scope of services, but also significantly strengthens the position of the library as a modern cultural and social institution, it is established that at present the library is a multifunctional cultural and social institution and describes the place, role, features and important points of the world information space in society. New modern features in the library: open access, open licenses, an increase in electronic collections, Information Culture, and digital literacy are also considered.

Keywords: information technology, library, electronic collection, manuscripts, social institution, information culture, digital literacy

References

1. Bourdieu P. Sociologija social'nogo prostranstva / Per. franc.; otv. red. perevoda N.A. Shmatko. [Sociologie sociale de l'espace / Translated from French; edited by N.A. Shmatko.] Institut jeksperimental'noj sociologii [Institute of Experimental Sociology]. (St. Petersburg, 2007, 288 p.)
2. Matveev V.V., Gribkov D.N., Efimenko I.S. Vozmozhnosti primeneniya generativnyh nejrosetej v obuchenii bibliotekarej dlja povysheniya kachestva ih podgotovki [Possibilities of using generative neural networks in librarian training to improve the quality of their preparation] Nauchno-metodicheskij jelektronnyj zhurnal «Koncept» [Scientific and Methodical Electronic Journal "Concept"]. 04. 65–85(2024). DOI: 10.24412/2304-120X-2024-11044.
3. Gordukalova G.F. Analiz informacii: tehnologii, metody, organizacija: ucheb.-prakt. Posobie [Information analysis: technologies, methods, organization: textbook-practical guide]. (St. Petersburg, 2011, 512 p.)
4. Maslakova M.V., Tolstoukhova I.V. Bibliotechno-informacionnaja pedagogika v strukture sovremennogo bibliotechno informacionnogo obrazovanija [Library and Information Pedagogy in the Structure of Modern Library and Information Education] Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta, kul'turologija i iskusstvovedenie [Bulletin of Tomsk State University. Cultural Studies and Art History]. 43. 298–304(2021).
5. Matveeva I.Yu. Kreativnyj menedzhment v biblioteke: uchebno- prakticheskoe posobie [Creative Management in the Library: Textbook-Practical Guide]. (Moscow, 2012. 144 p.)

6. Franks B. Ukroshhenie bol'shih dannyh: kak izvlekat' znaniya iz massivov informacii s pomoshh'ju glubokoj analitiki / Bill Frjenks; per. s angl. Andreja Baranova [Taming Big Data: How to Extract Knowledge from Large Data Sets Using Deep Analytics. Translated by Andrei Baranov]. (Moscow, 2014).

7. Kolbayev N., Tuyenbayeva K., Seitimbetova D., Apakhayev N. Preservation, Digital Technology & Culture. (2024). DOI: 10.1515/pdte-2024-0001.

8. Efremova Y.A., Guseva A.S. Sovremennaja biblioteka: ot idei k realizacii: metodicheskie rekomendacii // Irkutskaja oblastnaja gosudarstvennaja nauchnaja biblioteka im. I.I. Molchanova Sibirskogo; sost.: Ju.A. Efremova, A.S. Guseva. [Modern Library: From Idea to Implementation: Methodological Guidelines. Irkutsk Regional State Scientific Library named after I.I. Molchanov-Sibirskiy]. (Irkutsk, 2020, 74 p.)

Автор туралы мәлімет:

Денгельбаева Н.Б. – Кітапханалық ақпараттық жүйелер білім беру бағдарламасының 1 курс докторанты, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан.

Сведения об авторах:

Денгельбаева Н.Б. – докторант 1 курса образовательной программы «Библиотечные информационные системы» Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан.

Information about the authors:

Dengelbaeva N.B. – 1st year doctoral student, educational program “Library Information Systems”, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.